

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้เป็นการประมวลความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความตั้งใจที่จะกระทำดีของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งผลการประมวลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะได้นำเสนอตามลำดับ คือ ประเด็นหลักที่หนึ่ง ความตั้งใจที่จะกระทำดี ซึ่งจะครอบคลุม แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความตั้งใจที่จะกระทำดี ความหมายของความตั้งใจที่จะกระทำดี การวัดความตั้งใจที่จะกระทำดี ในประเด็นหลักที่สอง คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจที่จะกระทำดี ซึ่งครอบคลุมหัวข้อ ปัจจัยสถานการณ์กับความตั้งใจที่จะกระทำดี ปัจจัยจิตลักษณะกับความตั้งใจที่จะกระทำดี และปัจจัยจิตลักษณะตามสถานการณ์

1. ความตั้งใจที่จะกระทำดี : แนวคิด ทฤษฎี นิยาม และการวัด

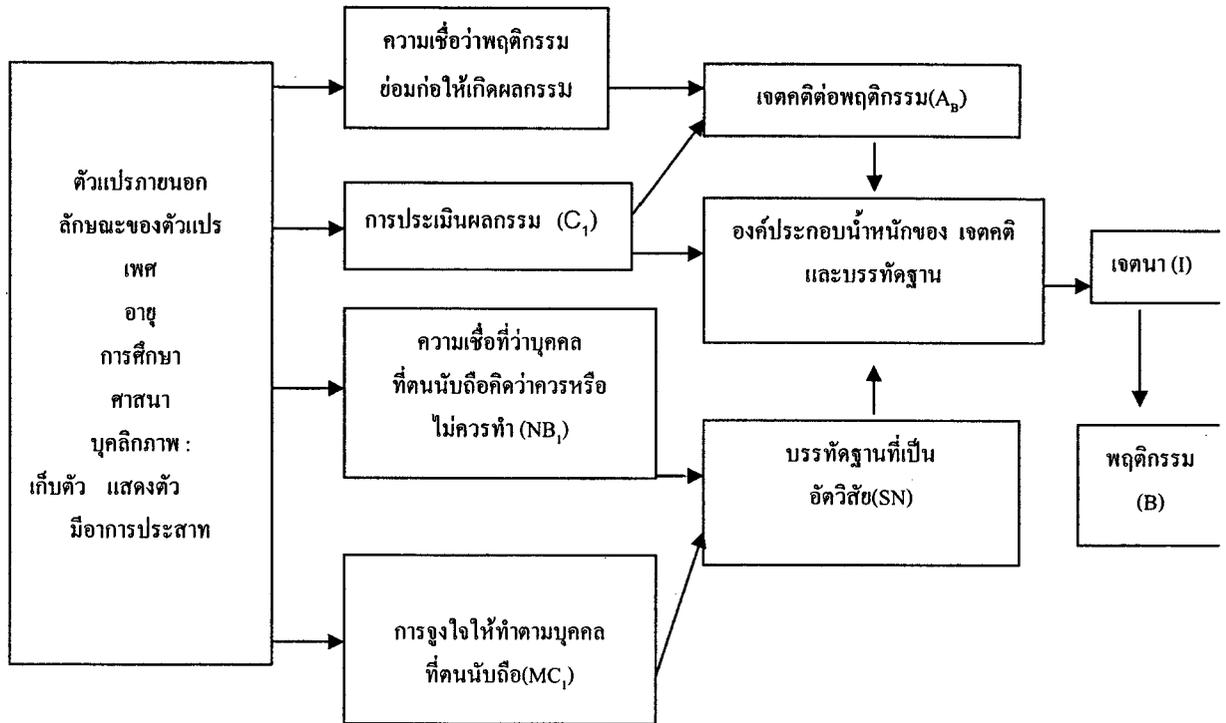
1.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับความตั้งใจที่จะกระทำดี

ทฤษฎีที่อธิบายเกี่ยวกับความตั้งใจจะกระทำ (พฤติกรรม) ของบุคคลได้อย่างชัดเจน คือ ทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล ซึ่งลีทริโซค วรานูสันติกุล (2546:147 – 149) ได้ให้คำอธิบายไว้ดังนี้

ลักษณะจิตตามสถานการณ์สามารถอธิบายได้โดยทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล (The Reasoned Action Theory) ของ Ajzen และ Fishbein (1980) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ใช้ในการทำนายและอธิบายพฤติกรรมของบุคคลที่ต้องการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติและพฤติกรรมโดยมีความเชื่อมโยงของตัวแปรต่าง ๆ ทางสถานการณ์ และจิตลักษณะในเชิงเหตุและผลอย่างชัดเจน ดังรายละเอียดในแผนภูมิภาพที่ 2.1

จากภาพที่ 2.1 จะเห็นได้ว่าเจตนา(Intention) เป็นสาเหตุให้เกิดพฤติกรรม (B) และเจตนา(I) ก็เกิดขึ้นมาจากเจตคติที่มีพฤติกรรมนั้น(A_p) กับบรรทัดฐานที่เป็นอวัสัย คือ บรรทัดฐานของแต่ละคน (Subjective Norm : SN) หมายความว่าแต่ละคนย่อมมีการรับรู้บรรทัดฐานที่แตกต่างกัน เจตคติที่มีพฤติกรรมนั้น (A_p) ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อที่ว่าพฤติกรรมย่อมก่อให้เกิดผลกรรม (b_i) และการประเมินผลกรรม(C_i) ของบุคคลนั้นที่มีผลต่อพฤติกรรมนี้ว่ามีค่าสูงต่ำอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสองจะเขียนเป็นสมการได้ว่า

$$A = \sum_{i=1}^n b_i c_i$$

ภาพที่ 2.1 ทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล

ส่วนบรรทัดฐานของแต่ละคนนั้นก็ได้รับอิทธิพลมาจาก 2 แห่งด้วยกัน คือ ความเชื่อที่เกิดจากการ "ได้รู้ว่าคุณคลที่ตนเองเชื่อถือ คิดว่าควรกระทำหรือไม่ควรทำพฤติกรรมนั้น(Normative Belief=NB) บุคคลที่ว่าจะเป็ใครก็ได้ที่มีอิทธิพลต่อเขา ในขณะที่เดียวกันบุคคลจะกระทำสิ่งใดก็ตามย่อมต้องการแรงจูงใจ ซึ่งแรงจูงใจนี้ ฟิชไบน์ และไอเซน ได้ระบุเฉพาะลงไปว่า เป็แรงจูงใจที่จะทำตามความเชื่อของบุคคลผู้ที่มีอิทธิพลต่อผู้นั้น(Motivation to comply = MC) ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ 2 ประการนี้ คือ .

$$SN = \sum_{i=1}^N (NB)_i (MC)_i$$

จุดสำคัญของทฤษฎีนี้อยู่ที่ว่า ไม่ว่าจะเป็การเปลี่ยนแปลงเจตคติ บรรทัดฐาน เจตนา หรือพฤติกรรม เราต้องพยายามเปลี่ยนแปลงที่ความเชื่ออันเป็องค์ประกอบของเจตคติเสียก่อน และจะต้องเป็ความเชื่อพื้นฐานจริง ๆ ของคนคนนั้น สมมุติว่าจะให้นายสมชายเลิกสูบบุหรี่ เราต้องให้ความรู้แก่เขาว่า การสูบบุหรี่เป็อันตรายต่อสุขภาพ ถ้าเราให้เหตุผลว่าแฟนของเขาเหมือนควันบุหรี เหตุผลนี้มิใช่ความเชื่อพื้นฐาน ถึงแม้ว่าเขาจะเปลี่ยนพฤติกรรมไปเพราะแฟนของเขามีอิทธิพลต่อ(MC)และ(NB)

ของเขา แต่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้จะไม่คงทน ตัวอย่าง เช่น ถ้าสมชายเลิกกับแฟนคนนี้ แรงจูงใจที่จะทำตามความคิดและความเชื่อของแฟน(MC) ก็จะหมดไป เจตนาที่จะเลิกสูบบุหรี่ก็จะเลือนหายไปด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุที่ว่าเจตคติ อันเกิดจากความเชื่อพื้นฐาน (A_b) มันไม่มี จึงไม่มีอิทธิพลต่อเจตนา (I) เลย สำหรับตัวแปร ภายนอก เช่น เพศ อายุ บุคลิกภาพ ฯลฯ นั้น พิซไบน์ และไอเซน มิได้ให้ความสำคัญมากนักเพียงแต่กล่าวว่า ถ้าจะทดสอบว่า เจตนา (I) มีผลต่อพฤติกรรม(B)อาจจะต้องการเพียงวัดให้ $b, c, (NB), (MC)$ เชื่อถือได้ก็สามารถที่จะทำนายเจตนา (I) ของบุคคลในการแสดงพฤติกรรม ได้อย่างถูกต้องอยู่ในระดับที่มีความเชื่อมั่นสูง

โดยสรุปแล้วทฤษฎีนี้อธิบายว่า เจตคติมิใช่ตัวแปรสำคัญเพียงตัวเดียวที่จะกำหนดพฤติกรรม แต่เป็นเพียงตัวแปรประกอบตัวหนึ่งเท่านั้นตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมได้หรือไม่ คือ ความตั้งใจหรือเจตนา ถ้าสามารถวัดตัวแปรนี้ได้ก็ย่อมจะสามารถทำนายพฤติกรรมได้ทันที นอกจากนี้ทฤษฎีนี้จะแสดงให้เห็นว่าแรงจูงใจอันเกิดจากความต้องการที่จะกระทำตามบุคคลผู้ซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคล (Referent Person) และความคิดของบุคคลผู้นั้นเป็นสาเหตุสำคัญอันหนึ่งกับเจตคติ ซึ่งจะเป็นตัวกระตุ้นหรือมีอิทธิพลต่อเจตนาที่จะกระทำพฤติกรรมในภายหลังไอเซน (Ajzen 1996) ได้ปรับปรุงทฤษฎีการกระทำอย่างมีเหตุผลและเรียกชื่อใหม่ว่า ทฤษฎีพฤติกรรมตามการวางแผน (Theory of Planned Behavior) โดยยังคงชื่อเหมือนเดิมว่าเจตนาของบุคคลเป็นตัวทำนายการแสดงพฤติกรรมของเขา และมีอิทธิพลจาก 3 ปัจจัยที่กำหนดเจตนาของคนเรา คือ 1) เจตคติที่มีผล ต่อพฤติกรรม (Attitude Toward the Behavior) เป็นปัจจัยส่วนบุคคลที่ประเมินทางบวกหรือทางลบของบุคคลที่จะกำหนดความตั้งใจของบุคคลต่อการกระทำ 2) บรรทัดฐานตามอัตวิสัยของเขา (Subjective Norms) ซึ่งหมายถึง ความเชื่อของเขาที่ว่าบุคคลที่มีความหมายต่อเขา (Referent Persons or Significant Others)จะมีทัศนคติต่อการแสดงพฤติกรรมของเขาอย่างไรเป็นต้นว่า คู่รัก พ่อแม่ ลูก เจ้านาย ฯลฯ ของเขาจะว่าอย่างไรจะคิดอย่างไร ถ้าเขาทำพฤติกรรมอย่างนั้น 3) การรับรู้ว่าตนเองควบคุมพฤติกรรมที่จะกระทำได้ (Perceived Behavior Control) ซึ่งหมายถึง บุคคลที่จะกระทำพฤติกรรมมีความมั่นใจว่าตนเองสามารถแสดงพฤติกรรมนั้น ได้

จากคำอธิบายทฤษฎีดังกล่าวจะเห็นว่า พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลอยู่ภายใต้การควบคุมของจิตหรือเจตนาของบุคคลนั้น โดยการให้ข้อมูลที่มีอยู่ ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อเกี่ยวกับบุคคลที่ใกล้ชิดหรือมีอิทธิพลต่อเขา ผ่านการรับรู้ที่สถานทางสังคม และความเชื่อของผลที่เกิดจากการกระทำของเขาว่าควรกระทำหรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นดีหรือเสีย ซึ่งเป็นการประเมินค่าต่อสิ่งนั้นๆ ที่เขาได้พบเห็น ทำให้เกิดเจตคติต่อพฤติกรรมที่เขาเกี่ยวข้องด้วยจากการรับรู้และประเมินพฤติกรรมผ่านสิ่งแวดล้อมของบุคคล ทำให้ความตั้งใจที่จะกระทำพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่มีต่อพฤติกรรมแตกต่างกัน (Ajzen & Fishbein , 1980 : 5 – 11) ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาตัวแปรที่สำคัญจากทฤษฎีนี้ 3 ตัวแปรคือ ความตั้งใจที่จะกระทำเจตคติต่อพฤติกรรม และ ตัวแบบที่กระทำดี โดยศึกษากับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี

1.2 ความหมายของความตั้งใจที่จะกระทำดี

มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความ คำว่า “ความตั้งใจ” ไว้ซึ่งได้แก่ ดัมวิลล์ และ รอสส์ (Dumville & Ross ,1960 อ้างถึงใน ถวิล ธาราโกชน 2526 : 64) ให้ความหมายว่าเป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลจดจ่ออยู่กับสิ่งหนึ่งมากกว่าสิ่งอื่น ๆ และเลือกที่จะกระทำพฤติกรรมบางอย่าง จากพจนานุกรม เวบสเตอร์ (Webster is Dictionary ,1984 : 64) ให้ความหมายว่า ความตั้งใจ คือ ปรัชญาการณที่แสดงออกมาเมื่อบุคคลมีความคิด ความรู้สึกและจิตใจซึ่งเต็มไปด้วยความมุ่งหมายอย่างแน่นอนเด่นชัดต่อเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง และเป็นความมุ่งหมายที่ยึดเหนี่ยวจิตใจที่ยากต่อการเปลี่ยนแปลง มีทิศทางที่แน่นอนของจิตที่มีต่อจุดมุ่งหมาย เป็นความต้องการอย่างแน่นอนที่จะกระทำสิ่งที่เฉพาะเจาะจงด้วยแบบแผนที่เหมาะสมสอดคล้องกัน

ในทางพุทธศาสนา พระธรรมปิฎก (2538 :431) แปลคำว่า intention หมายถึง สังคัปปะ อธิปายะ และเจตนา เมื่อขยายความเจตนาได้ว่าเป็นความตั้งใจ ความมุ่งใจหมายจะทำเจตนัจฉานง ความจำนง ความจงใจ เป็นเจตสิกที่เกิดกับจิตทุกดวง เป็นตัวนำในการคิดปรุงแต่งหรือเป็นประธานในสังขารชั้นร์ และเป็นตัวการในการทำความกรรม หรือกล่าวได้ว่าเป็นตัวกรรมทีเดียว ตัวพุทธพจน์ที่ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กम्मํ วทามิ” แปลว่า เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม (พระราช วรมณี 2527 :48) จะเห็นได้ว่าแนวคิดทางพุทธศาสนา สรุปลความตั้งใจว่าเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้มนุษย์เกิดการกระทำหรือมีพฤติกรรม ซึ่งนับว่าแนวคิดทางจิตวิทยาตะวันตกอธิบายความตั้งใจในทำนองเดียวกันกับหลักพุทธศาสนา

จากที่ได้รายงานมาพอจะสรุปได้ว่า ความตั้งใจ หมายถึง การที่บุคคลเลือกที่จะกระทำพฤติกรรมบางอย่าง ตามเจตคติ หรือความเชื่อของเขา ด้วยความใส่ใจ และมุ่งมั่นในการทำสิ่งนั้น ดังนั้นความตั้งใจที่จะกระทำดี จึงหมายถึง การที่บุคคลเลือกที่จะกระทำพฤติกรรมที่พึงประสงค์และเป็นที่ยอมรับของบุคคลในสังคม ด้วยความมุ่งมั่นทุ่มเทเอาใจใส่อย่างจริงจัง มีแนวโน้มว่าจะกระทำทันทีเมื่อมีโอกาสหรือสถานการณ์เอื้ออำนวย

1.3 การวัดความตั้งใจที่จะกระทำดี

นักวิจัยด้านเจตคติให้ความสำคัญต่อการวัดความตั้งใจเชิงพฤติกรรม หรือการมุ่งกระทำ เพราะเชื่อว่าพฤติกรรมถูกกำหนดโดยตรงจากความตั้งใจของบุคคล เห็นได้จากทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผลของไอเซน (Ajzen's theory of planned behavior) พฤติกรรมของบุคคลส่วนมากจะอยู่ภายใต้การควบคุมของความตั้งใจของบุคคล เนื่องจากความตั้งใจของบุคคลมักจะสอดคล้องกับพฤติกรรม ความมุ่งมั่นที่จะกระทำหรือความตั้งใจที่จะกระทำ มีลักษณะใกล้เคียงกับพฤติกรรม

สตีเฟนและฟิสก์ (Steven and Fiske, 1994 : 680) กล่าวถึง นักวิจัยที่ศึกษาด้าน เจตคติว่าประสบความสำเร็จในการทำนายพฤติกรรมของบุคคลจากความตั้งใจหรือการมุ่งกระทำ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงตัวกำหนด 3 ตัว ตามทฤษฎีการกระทำที่มีเหตุผล กับการอธิบายความตั้งใจเชิง พฤติกรรมของฟิสก์ (Fiske, 1993:155-194) จะพบว่ามีคุณสมบัติคล้องกัน กล่าวคือ การรับรู้การ ควบคุมพฤติกรรมนำไปสู่การมีสิทธิในการเลือกแนวทาง การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงมีอิทธิพลต่อ บุคคลในการสร้างตัวเลือก และ เจตคติต่อการทำพฤติกรรมเป็นตัวเพิ่มความทุ่มเทเอาใจใส่ ความสอดคล้องดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการอธิบายความตั้งใจเชิงพฤติกรรม หรือการมุ่งกระทำในแนวทางอื่นๆ นอกเหนือจากการวิจัยทางด้านเจตคติ

ในการวัดความตั้งใจเชิงพฤติกรรมมีกฎเกณฑ์ทั่วไปว่าการได้รับข้อมูลข่าวสาร ใหม่จะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความตั้งใจเชิงพฤติกรรมได้ แต่ถ้าความตั้งใจที่จะทำหรือไม่ทำมี ความหนักแน่นต่ำ อาจจะมีอิทธิพลต่อความตั้งใจและเปลี่ยนการมุ่งกระทำได้ (Ajzen 1980 :21)

มีการสร้างเครื่องมือวัดความตั้งใจที่จะกระทำขึ้นในงานวิจัยหลายเรื่องที่พบใน ประเทศไทย เช่น ของวินัย คำสุวรรณ (2543) ได้ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรที่ส่งผลต่อการมุ่งวิจัยเพื่อ ความเป็นเลิศทางวิชาการของอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ขณะที่ ชโลทร แสงส่องฟ้า (2543) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจศึกษาต่อการศึกษาชั้นพื้นฐาน 12 ปี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติเขตการศึกษา 1 ต่อมา สุภะรัฐ ขอกระบวน (2548) ศึกษาปัจจัยเชิงเหตุ แบบบูรณาการด้านบ้าน สถานศึกษา และจิตลักษณะ ที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจที่จะรับผิดชอบ ครอบครัวนักศึกษาชายระดับปริญญาตรี งานวิจัยทั้ง 3 เรื่อง ได้สร้างแบบวัดความตั้งใจกระทำ หรือมุ่งกระทำของบุคคล ลักษณะของแบบวัดที่ได้กล่าวมาข้างต้น มีลักษณะเป็นข้อความประกอบ แบบมาตราประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย”

ในการวัดความตั้งใจที่จะกระทำดี ผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงความตั้งใจที่จะแสดง พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในด้านต่าง ๆ ของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ ฯ จังหวัดอุบลราชธานี เช่น พฤติกรรมรับผิดชอบต่อหน้าที่ พฤติกรรมการพูดจาสุภาพ การมีมารยาททางสังคม การมีน้ำใจ เป็นต้น โดยใช้แบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง แบบวัดเป็นลักษณะประโยคประกอบมาตรา ประเมินรวมค่า มีจำนวน 20 ข้อ แต่ละข้อมีมาตรวัด 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง .37 - .69 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .90

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจที่จะกระทำดี

นักวิชาการทางจิตวิทยาพฤติกรรมศาสตร์ พบว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม มีหลายกลุ่ม หลายปัจจัย กลุ่มนักวิชาการที่ได้ศึกษารวบรวมแนวคิด ทฤษฎีที่อธิบายเกี่ยวกับเหตุปัจจัยของพฤติกรรมของบุคคล จนเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย คือ Magnusson และ Endler (Magnusson & Endler, 1977 :18 – 21 อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธมนาวิน 2541 : 105 – 108) โดยนักวิชาการดังกล่าวได้ข้อสรุปรูปแบบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะหรือพฤติกรรมของบุคคลในชื่อว่า รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model) ซึ่งมีสาระโดยสังเขปว่าพฤติกรรมของมนุษย์มีสาเหตุอยู่ 4 ประเภท คือ 1) ลักษณะสถานการณ์ปัจจุบัน 2) จิตลักษณะเดิมของผู้กระทำ 3) จิตลักษณะเดิมร่วมกับสถานการณ์ที่เรียกว่าปฏิสัมพันธ์แบบกลไก (Mechanical interaction) ซึ่งอาจวิเคราะห์ได้โดยการใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง โดยมีตัวแปรทางจิตและสถานการณ์เป็นตัวแปรอิสระ 2 ตัว และพฤติกรรมเป็นตัวแปรตาม และ 4) จิตลักษณะสถานการณ์ หรือที่เรียกว่า ปฏิสัมพันธ์ในตน (Organismic interaction) เป็นลักษณะทางจิตของบุคคลผู้กระทำ ที่เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานการณ์ปัจจุบันของบุคคลกับจิตลักษณะเดิมของเขา ทำให้เกิดจิตลักษณะสถานการณ์ในบุคคลนั้นขึ้น เช่น ทศนคติต่อสถานการณ์นั้น การรับรู้ หรือการเห็นความสำคัญต่อพฤติกรรมที่จะกระทำ ความวิตกกังวลตามสถานการณ์และความเชื่ออำนาจในตนในเรื่องนั้นๆ เป็นต้น

การวิจัยนี้สนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับ ความตั้งใจที่จะกระทำดีของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี ใน 3 กลุ่มตัวแปรคือ กลุ่มตัวแปรปัจจัยสถานการณ์ทางสังคม กลุ่มตัวแปรปัจจัยจิตลักษณะ และกลุ่มตัวแปรปัจจัย จิตลักษณะตามสถานการณ์ ซึ่งจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของตัวแปรเหล่านี้กับความตั้งใจที่จะกระทำดีไปตามลำดับทีละกลุ่ม ทีละตัวแปร

2.1 ปัจจัยสถานการณ์และจิตลักษณะตามสถานการณ์ของความตั้งใจที่จะกระทำดี

2.1.1 การสนับสนุนทางสังคม (Social Support) กับความตั้งใจที่จะกระทำดี

1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคม การสนับสนุนทางสังคม ได้มีผู้ศึกษาอย่างกว้างขวาง และเป็นตัวแปรทางจิตสังคมที่เปรียบเสมือนแหล่งประโยชน์ที่ช่วยส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งความหมายของการสนับสนุนทางสังคมนั้น ได้มีนักวิชาการที่ศึกษาการสนับสนุนทางสังคม เช่น บลูม (Bloom, 1990:635-637 อ้างถึงใน ทิพย์สุดา จันทร์แจ่ม หล้า 2544 :11) ได้กล่าวว่า “การสนับสนุนทางสังคมมีอิทธิพลต่อความผาสุกของสุขภาพทั้งกาย

และใจ และการสนับสนุนทางสังคมยังทำหน้าที่เป็นตัวกันกลาง (Buffer) หรือป้องกันบุคคลจากผลของความเครียดที่เขากำลังเผชิญอยู่ และการสนับสนุนทางสังคมที่ให้หรือรับนั้น ต้องมีความเหมาะสมกับภาวะความเครียดนั้น ๆ ด้วย”

เซอร์เมเจอร์และคณะ (Suurmeijer et al., 1995:1221-1229 อ้างถึงใน ทิพย์สุดา จันทรแจ่มหล้า 2544 :11) ได้กล่าวถึง บทบาทของการสนับสนุนทางสังคมต่อบุคคลว่ามีอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1) การสนับสนุนทางสังคมมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพ และความอยู่ดี เป็นบทบาทที่สนองความต้องการของมนุษย์เพื่อความผาสุกในชีวิต และ 2) การสนับสนุนทางสังคมมีบทบาทในการลดความเครียด (a Stress-Reducing Function) โดยการให้ความช่วยเหลือคำแนะนำ หรือข้อมูลข่าวสารในสถานการณ์เฉพาะอย่าง ซึ่งการสนับสนุนทางสังคมจะเป็นตัวกันกลาง ซึ่งมีหน้าที่บรรเทาความตึงเครียดที่เกิดจากภาวะวิกฤตินั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคูโทนา (Cutrona, 1996 : 3-5) ที่ได้กล่าวว่าการสนับสนุนทางสังคมมีบทบาทหน้าที่อยู่ 2 ลักษณะ คือ ตอบสนองความต้องการระหว่างบุคคลขั้นพื้นฐานเพื่อความผาสุกและตอบสนองความต้องการในช่วงภาวะวิกฤติของชีวิต

คูเจ็อน พันธุมนาวิน (2547 :7) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การสนับสนุนทางสังคมเป็นการแลกเปลี่ยนทรัพยากรต่าง ๆ ระหว่างบุคคล 2 คน ซึ่งรับรู้จากผู้ที่ให้การสนับสนุนทางสังคมหรือผู้ได้รับการสนับสนุนทางสังคมว่า จุดมุ่งหมายของการสนับสนุนทางสังคมเป็นไปเพื่อส่งเสริมความอยู่ดีมีสุข”

2) ผลการศึกษาการสนับสนุนทางสังคมกับความตั้งใจกระทำดี มีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคล ดังนี้ บังอร โสฬส และ อัจฉรา วงศ์วัฒนมงคล (2539) ศึกษาเกี่ยวกับความเครียดในการทำงานของผู้บริหารในวงราชการไทย กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 174 คน ทำการศึกษาแหล่งของการสนับสนุน 4 แหล่ง คือ การสนับสนุนจากบ้าน เพื่อนทั่วไป เพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา กลุ่มตัวอย่างโดยรวมรายงานว่าได้รับการสนับสนุนจากบ้านมากที่สุด รองลงมาคือจากเพื่อนทั่วไป เพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาตามลำดับ นอกจากนี้ยังพบว่า การสนับสนุนจากครอบครัว ได้ผลในการพยากรณ์ความเครียดในการทำงานชัดเจนน้อยกว่า การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชาและกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากบ้านเกิดความเครียดในการทำงานมากกว่ากลุ่มอื่นที่ได้รับการสนับสนุนจากบ้านมากที่สุด ซึ่งแสดงว่าการได้รับการสนับสนุนจากบ้านช่วยบรรเทาความเครียดในการทำงานได้ นอกจากนี้ ผลที่พบชัดเจนอีกประการหนึ่งคือผู้บริหารที่ได้รับการสนับสนุนมากที่สุด มีความพึงพอใจและมีประสิทธิผลในการทำงานมากที่สุดด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า การได้รับการสนับสนุนจากทางบ้าน ช่วยส่งเสริมประสิทธิผลการทำงานได้

นภา ปิยะศิรินนท์ (2541) พบว่า นักศึกษาที่มีทัศนคติที่ดีต่อการไปเลือกตั้ง มีความตั้งใจจะไปเลือกตั้งมาก คือนักศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมาก และเนืออน พิณประดิษฐ์และคณะ (2541) ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมกับพฤติกรรมการติดสารเสพติดของนักเรียนมัธยมศึกษา และนักเรียนวิทยาลัยอาชีวศึกษา ปรากฏว่า การเลี้ยงดูของครอบครัวแบบให้ความรักและให้การสนับสนุน เป็นตัวทำนายพฤติกรรมการติดสารเสพติด

ณัฐสุตา สุจินันท์กุล (2541) ได้ศึกษาปัจจัยด้านครอบครัว การทำงาน และลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการพยาบาลวิชาชีพในโรงพยาบาลของรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร 10 แห่ง พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการพยาบาลของพยาบาลวิชาชีพคือพยาบาลที่มีการปรับตัวเข้ากับสามีได้มาก ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากสมาชิกในครอบครัวมาก การรับรู้ว่าได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลในหน่วยงานมาก โดยพบว่าพยาบาลที่รับรู้ว่าการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคลในหน่วยงานมาก มีพฤติกรรมการพยาบาลอย่างเหมาะสมมากกว่ากลุ่มพยาบาลที่มีลักษณะตรงกันข้าม สอดคล้องกับลัดดาวัลย์ หมื่นแก้ว (2543) ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมกับทัศนคติต่อการปฏิบัติงานพยาบาลวิชาชีพของบัณฑิตพยาบาลที่กำลังศึกษาและจบการศึกษาแล้ว ของบัณฑิตศึกษาคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่าการสนับสนุนทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับทัศนคติต่อการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในทำนองเดียวกันกับพรพรรณราย พิทักษ์เจริญ (2543) ที่ได้ศึกษาจิตลักษณะและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพกายและจิต ของข้าราชการสูงอายุ พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนเป็นตัวทำนายที่สำคัญลำดับแรกของทัศนคติที่ดีต่อการดูแลสุขภาพ

จะเห็นได้ว่าการสนับสนุนทางสังคมมีบทบาท ในการช่วยสนับสนุนหรือเป็นกำลังใจให้กับบุคคลซึ่งอยู่ในสถานการณ์ต่าง ๆ หากได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสมกับความต้องการจะสามารถทำให้บุคคลนั้นต่อสู้และฝ่าฟันกับอุปสรรคได้ การวิจัยในครั้งนี้จึงคาดว่า การสนับสนุนทางสังคมจะมีความเกี่ยวข้องกับความตั้งใจที่จะกระทำดีของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี

3) การวัดการสนับสนุนทางสังคม การสนับสนุนทางสังคมมี

องค์ประกอบหลายมิติและเป็นปัจจัยที่มีผู้ศึกษากันอย่างกว้างขวางจึงมีแบบวัดการสนับสนุนทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป

อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล (2533) สร้างแบบวัดการสนับสนุนทางสังคม มีลักษณะเป็นประโยคประกอบมาตราประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” มีจำนวน 20 ข้อ ลักษณะของเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้สึกและการรับรู้ของบุคคลว่า บุคคลที่อยู่รอบตัวเขาเป็นที่พึ่งได้มากเพียงใดและมีคนคอยให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจ ทั้งด้านรูปธรรมและ

นามธรรม ในยามที่เขามีปัญหาหรือมีความต้องการหรือไม่เพียงใด โดยได้แนวทางการสร้างแบบวัดมาจาก แบบวัดการรับรู้การสนับสนุนทางสังคมแบบหลายทิศทาง แบ่งส่วนย่อยที่เป็นการรับรู้การสนับสนุนจากบุคคล 5 กลุ่มคือ ผู้บังคับบัญชา ครอบครัว เพื่อน เพื่อนร่วมงาน และบุคคลพิเศษ ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง 4.52 – 8.85 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .94

ณัฐศดา สุจินันท์กุล (2541) ได้ปรับปรุงแบบวัดการรับรู้การสนับสนุนทางสังคมจากแบบวัดของ สักคีชัย นิรัญทวี (2532) ลักษณะของประโยคคำถามเกี่ยวกับการรับรู้ของพยาบาลวิชาชีพว่าได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือในด้านอารมณ์ ด้านวัสดุสิ่งของเมื่อต้องการ และด้านข้อมูลข่าวสาร ข้อมูลย้อนกลับจากสมาชิกในครอบครัว และจากบุคคลในหน่วยงานมากน้อยเพียงใด วัดด้วยแบบวัดประเภทมาตราประมินรวมค่า ประกอบด้วยประโยคคำถาม 7 ข้อ คำถามแต่ละประโยคแยกคำถามเกี่ยวกับแหล่งของการสนับสนุนทางสังคม 4 แหล่งย่อย คือ สามัญญาติ หัวหน้าหอผู้ป่วย และเพื่อนร่วมงาน โดยแต่ละประโยคมีมาตราประมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง 2.19 – 8.76 ค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .90

ชวนชัย เชื้อสาธุชน (2546) พัฒนาแบบวัดการสนับสนุนทางสังคมในโรงเรียนจาก สักคีชัย นิรัญทวี (2532) ลักษณะของแบบวัดมุ่งถามเกี่ยวกับอารมณ์หรือกำลังใจ การให้ความช่วยเหลือ การให้ข้อมูลข่าวสารกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหาร จำนวน 10 ข้อ แต่ละข้อมีมาตราประมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .81

ทวีวัฒน์ บุญจิต (2545) ได้พัฒนาแบบวัดที่เป็นประโยคคำถามเกี่ยวกับการรับรู้ของนักเรียนว่าบิดามารดาให้ความสะดวกช่วยเหลือ หรือกระทำด้วยประการใด ๆ ในการส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จ จำนวน 10 ข้อ แต่ละข้อมีมาตราประมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .83

การวิจัยครั้งนี้ได้วัดการสนับสนุนทางสังคมแบบหลายทิศทาง คือการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว การสนับสนุนจากกลุ่มเพื่อนหรือบุคคลที่สนิท การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา หัวหน้า ครู โดยได้พิจารณาว่าแบบวัด ของอัจฉรา วงศ์พัฒนามงคล (2533) มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้ โดยผู้วิจัยนำแบบวัดดังกล่าวมาทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรที่จะศึกษา ปรับลดจำนวนข้อให้เหลือ 10 ข้อ ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง .28 - .69 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .81

2.1.2 การมีตัวแบบที่กระทำดีกับความตั้งใจที่จะกระทำดี

1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับตัวแบบที่กระทำดี ตัวแบบที่กระทำดี หมายถึง การมีแบบอย่างที่ดีในการแสดงออกทางด้านพฤติกรรมที่พึงปรารถนาที่ก่อให้เกิดการเลียนแบบในพฤติกรรมนั้น ๆ โดยทฤษฎีที่ใช้ศึกษาเกี่ยวกับตัวแปรนี้ คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Bandura, 1977 : 10-29 อ้างถึงในชโลทร แสงส่องฟ้า 2543 :48) ซึ่งกล่าวว่า “พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ คือ นอกเหนือจากพฤติกรรมที่เป็นปฏิกิริยาสะท้อนแล้ว มนุษย์มีการเรียนรู้พฤติกรรมจากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยตรง คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเอง และโดยทางอ้อม คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลอื่นการเรียนรู้ประเภทหลังนี้ เรียกว่าได้อีกชื่อว่า การเรียนรู้จากตัวแบบ การที่มนุษย์ได้เห็นการกระทำที่เหมาะสมจากผู้อื่น จะช่วยชี้นำการกระทำของเขาได้ และยังช่วยมิให้เกิดการผิดพลาด ที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ ด้วย ในกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ตัวแบบจะเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้มาก เมื่อบุคคลได้เห็นการกระทำของตัวแบบก็จะสามารถรับรู้ความหมายของการกระทำนั้นได้อย่างเหมาะสม” แบนดูรา ได้สรุปอิทธิพลตัวแบบต่อผู้สังเกตไว้ว่า “อิทธิพลตัวแบบจะช่วยสร้างพฤติกรรมใหม่เสริมความคิดสร้างสรรค์ทั้งทางบวกและทางลบ ยับยั้งการกระทำ ลดความหวั่นเกรงที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ และช่วยกระตุ้นให้เกิดความคล้อยตาม” กล่าวโดยสรุปแล้วตัวแบบจึงมีอิทธิพลต่อการกระทำของบุคคล

2) การศึกษาตัวแบบที่กระทำดีกับความตั้งใจที่จะกระทำดี มีงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเลียนแบบกับพฤติกรรมกระทำดี โดย สุเชษฐ์ ม่าเหรัมย์ (2519:58) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของการเป็นแบบอย่างต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน มีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนจำนวน 180 คน จากการทดลองพบว่า ผู้ที่เห็นตัวแบบที่ดีมีพฤติกรรมการโกงน้อยกว่าผู้ที่ไม่เห็นตัวแบบ และได้สรุปผลการวิจัยว่า วิธีการใช้ตัวแบบเพื่อให้เกิดการเลียนแบบเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่จะใช้ปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีในวัยรุ่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจที่จะกระทำดี โดยใช้การเรียนรู้จากตัวแบบ มีการศึกษาที่น่าสนใจ ดังนี้ พจนารถ วัชรพิมลลาศ (2536 : 22) ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้จากตัวแบบ ศึกษาความรู้ ทักษะคติ และพฤติกรรมของผู้สูบบุหรี่ต่อข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ศึกษาเฉพาะกรณีผู้สูบบุหรี่เพศชาย ณ ศูนย์การค้าในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมของกลุ่มผู้สูบบุหรี่ส่วนหนึ่งมาจากการได้เห็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของผู้สูบบุหรี่คนอื่น เช่น ผู้ปกครอง เพื่อน ครู จะมีทัศนคติทางลบต่อข้อบัญญัติดังกล่าว นอกจากนี้งานวิจัยของ รังสิมันต์ สุนทรไชยยา (2536) พบว่า ตัวแบบที่ดีมีผลทำให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น การตั้งใจเรียน การมีระเบียบวินัย การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน และเกษม จันทพร (2541) ศึกษา

ปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการต้านทานการเสพยาบ้าของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่านักเรียนที่มีพฤติกรรมการเสพยาเสพติดเบื้องต้นน้อย เป็นนักเรียนที่มีแบบอย่างผู้ใกล้ชิดเสพยาเสพติดน้อย

นิภาพร โขติสุดเสนห์ (2545) ศึกษาพฤติกรรมกรท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของนักศึกษา พบว่า นักศึกษาที่มีแบบอย่างจากบิดามารดามาก มีพฤติกรรมเสริมสร้างและอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวมาก และชวนชัย เชื้อสารุชน (2546) ได้ศึกษาตัวบ่งชี้ทางจิตสังคมของพฤติกรรมประหยัคทรัพย์ากรของอาจารย์ในสถาบันราชภัฏ 24 แห่ง จำนวน 1,440 คน พบว่าตัวแปรกลุ่มสถานการณ์ที่ทำนายได้ดีที่สุด คือ การได้รับแบบอย่างการประหยัคทรัพย์ากร ต่อมา ครุณี บุ่งทอง (2546 : 28) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวกับพฤติกรรมกรให้บริการปรึกษาตามมาตรฐานของพยาบาลให้การปรึกษาโรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไปในเขต 7 พบว่า การที่พยาบาลให้การปรึกษาแต่ละคนอยู่ในบรรยากาศองค์การได้รับการสนับสนุนจากบ้านและได้รับแบบอย่างจากเพื่อนที่แตกต่างกัน ทำให้มีพฤติกรรมกรให้บริการปรึกษาตามมาตรฐานแตกต่างกัน ซึ่งงานวิจัยของโสภณ พรหมพลจร (2547:16) ที่ศึกษาพฤติกรรมกรควบคุมตนด้านการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานีให้ผลที่สอดคล้องกันโดย พบว่านักเรียนที่มีแบบอย่างจากเพื่อนที่ดีมากจะมีพฤติกรรมกรควบคุมตนด้านการเรียนมากกว่านักเรียนที่มีแบบอย่างจากเพื่อนที่ดีน้อย

ในส่วนของงานวิจัยเชิงทดลองได้พัฒนาพฤติกรรมของบุคคลโดยให้เลียนแบบจากตัวแบบที่กระทำดี ได้แก่ กาแลซซี และคณะ (Galassi, et al., 1974 :78-81 อ้างถึงในชโลทร แสงส่องฟ้า 2543 : 49) ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้จากตัวแบบในการศึกษาผลการฝึกพฤติกรรมที่เหมาะสมในการแสดงออกด้วยกลุ่ม โดยใช้การกระตุ้นด้วยเทปบันทึกภาพแบบกลับไปกลับมา กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตที่มีลักษณะไม่กล้าแสดงออก แต่เมื่อได้รับการฝึกให้เรียนรู้พฤติกรรมที่เหมาะสมอย่างสม่ำเสมอ มีการเชิญและให้กำลังใจจากกลุ่ม ผลการทดสอบพบว่านิสิตที่ได้รับการฝึกจะมีการกล้าแสดงออกทางพฤติกรรมที่เหมาะสม

จากงานวิจัยที่กล่าวมาจะเห็นว่าเมื่อบุคคลได้แบบอย่างและเกิดการเรียนรู้ในเรื่องพฤติกรรมที่เหมาะสมของตัวแบบ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคำแนะนำ การแสดงตัวอย่าง การส่งเสริมสนับสนุน ก็จะเกิดการเรียนรู้จดจำ นำมาคิดพิจารณาแต่สิ่งที่คิดว่าดี มีประโยชน์กับตนเองก็จะเลือกการแสดงออกพฤติกรรมนั้น ๆ ตัวแบบจึงเป็นปัจจัยสถานการณ์ที่สำคัญในการเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ การวิจัยนี้จึงเชื่อได้ว่า การได้รับตัวแบบที่เหมาะสมและแบบอย่างที่ดี จะเป็นตัวกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี มีความตั้งใจที่จะแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมตามไปด้วย

3) การวัดการมีตัวแบบที่กระทำดี ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับตัวแบบ ได้มีผู้ที่ศึกษาวิจัยโดยใช้แบบวัด ได้แก่ ชวนชัย เชื้อสาธุชน (2546) ที่ได้สร้างแบบวัดการได้แบบอย่างการประหยัดทรัพย์ากร ลักษณะของแบบวัดเป็นประโยชน์ประกอบมาตราประเมินรวมค่าจำนวน 10 ข้อ แต่ละข้อมีมาตราประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” แบบวัดนี้มุ่งวัดเกี่ยวกับการได้แบบอย่างการประหยัดเวลา การได้แบบอย่างการประหยัดไฟฟ้า การได้แบบอย่างการประหยัดน้ำ การได้แบบอย่างการประหยัดวัสดุสำนักงาน และการได้แบบอย่างการประหยัดในการใช้จ่าย ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง .37 - .55 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .79 นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแบบและได้สร้างแบบวัดแบบอย่างที่ดีจากเพื่อนที่น่าสนใจ คือ สุมิตรา เจริมพันธ์ (2545) สร้างแบบวัดการเป็นแบบอย่างจากเพื่อนประกอบด้วยประโยคบอกเล่าเกี่ยวกับการมีแบบอย่างทางด้านการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ การนำวิธีการเรียนมาจากเพื่อนๆ เป็นต้น แบบวัดมีทั้งข้อความที่เป็นทางบวกและข้อความที่เป็นทางลบรวม 10 ข้อ แต่ละข้อมีมาตราประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” มีพิสัยของค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง 5.97 – 7.97 และค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .83 งานวิจัยต่อมา คือ ครุณี บุ่งทอง (2546) สร้างแบบวัดแบบอย่างจากเพื่อน ลักษณะของแบบวัดเป็นแบบมาตราประเมินรวมค่า มีจำนวนข้อความ 15 ข้อ แต่ละข้อมีมาตรวัด 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” มีค่าอำนาจจำแนกอยู่ระหว่าง 3.53 ถึง 7.32 มีค่า r เท่ากับ .54 ถึง .75 และค่าความเที่ยงเท่ากับ .92 และสุภาสิณี นุ่มเนียน (2546) สร้างแบบวัดการมีแบบอย่างที่เหมาะสมเกี่ยวกับพฤติกรรมกรับผิดชอบต่อหน้าที่ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา วัดโดยให้นักเรียนรายงานว่านักเรียนสามารถรับรู้ได้ว่าตนมีผู้ปกครอง และเพื่อนที่มีพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่มากน้อยเพียงใด ลักษณะของแบบวัด เป็นแบบมาตราประเมินรวมค่า มีจำนวน 15 ข้อ แต่ละข้อมีมาตรวัด 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” แบบวัดนี้มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง 3.31 - 8.18 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .79

จากงานวิจัยที่กล่าวมา อาจกล่าวได้ว่า มีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับตัวแบบที่กระทำดีในลักษณะพฤติกรรมที่แตกต่างกันและมีการสร้างแบบวัดการมีตัวแบบดังกล่าวไว้หลายชุดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้แบบวัดที่ใช้วัดการมีตัวแบบที่กระทำดี ผู้วิจัยจะใช้แบบวัดของ สุภาสิณี นุ่มเนียน (2546) โดยนำแบบวัดดังกล่าวมาทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับประชากรที่ศึกษา ปรับลดจำนวนข้อให้เหลือ 10 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง .22 – .65 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .71

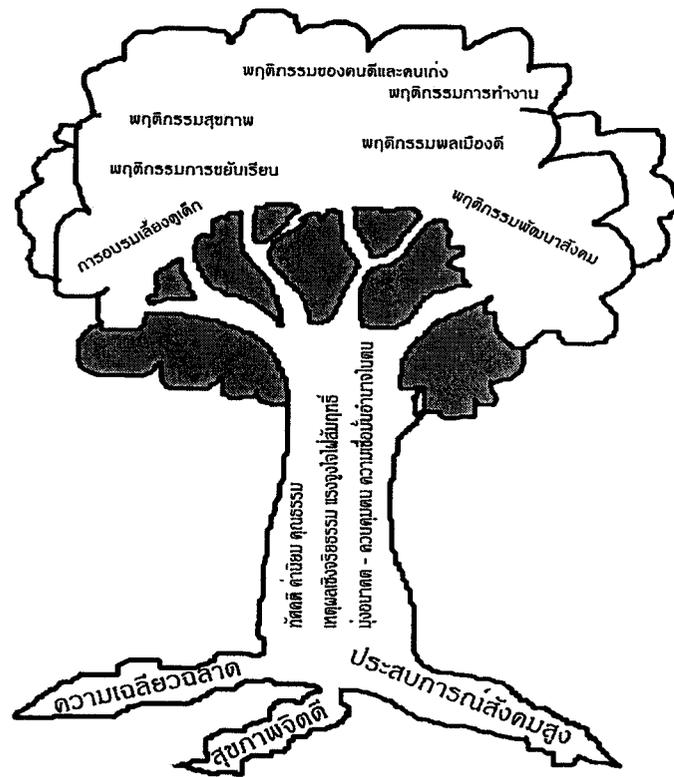
2.2 ปัจจัยจิตลักษณะกับความตั้งใจที่จะกระทำดี

ปัจจัยอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นเหตุให้บุคคลกระทำดีหรือไม่ดีก็คือลักษณะจิตใจของบุคคล บุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่แตกต่างกัน เป็นสาเหตุของการมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันได้ และสาเหตุทางจิตใจอาจมีได้มากกว่า 1 สาเหตุ ทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานแนวคิดดังกล่าวมีหลายทฤษฎี แต่ทฤษฎีที่มีพื้นฐานจากงานวิจัยในประเทศไทย คือ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ซึ่งจะได้นำมากล่าวพอสังเขป และจากนั้นจะได้กล่าวถึง จิตลักษณะที่น่าจะเกี่ยวข้องกับความตั้งใจกระทำดีซึ่งเป็นตัวแปรที่งานวิจัยนี้ให้ความสนใจศึกษา

ในประเทศไทย ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2526,2528,2538) ได้เสนอทฤษฎีที่อธิบายความเกี่ยวข้องระหว่างลักษณะทางจิตกับพฤติกรรมของบุคคลได้เป็นอย่างดี ทฤษฎีดังกล่าวเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้กับคนไทยในสังคมไทย เพราะผู้สร้างทฤษฎีได้ใช้ความรู้ประสบการณ์ผลงานวิจัยที่เป็นของตนเอง และนักวิจัยอื่น ที่ทำกับคนไทยในสังคมไทยอย่างกว้างขวางเป็นระยะเวลากว่า 20 ปี โดยเสนอในชื่อ ทฤษฎี “ต้นไม้จริยธรรม” ทฤษฎีดังกล่าวได้นำเสนอเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2526 และได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับ จนปัจจุบันเชื่อว่าเป็นทฤษฎีของไทยที่นำไปสู่การค้นคว้าวิจัยและการประยุกต์เพื่อพัฒนาบุคคลและสังคมได้เป็นอย่างดี

ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมแสดงถึงสาเหตุของพฤติกรรมของคนดีและของคนเก่งว่าพฤติกรรมเหล่านี้มีสาเหตุทางจิตใจอะไรบ้าง ทฤษฎีนี้สร้างจากการสรุปผลการวิจัยในเรื่องดังกล่าวของเยาวชนและประชาชนไทย อายุ 6 ถึง 60 ปี จำนวนรวมหลายพันคน ซึ่งเป็นผลการวิจัยในประเทศไทยในช่วง 20 ปีนี้ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมนี้มี 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นดอกและผล ไม้ของต้นไม้ ส่วนลำต้นและส่วนที่เป็นราก (ดูภาพที่ 2.2)

ในส่วนแรกคือ ดอกและผลไม้บนต้น แสดงถึงพฤติกรรมการทำงานดี และ เว้นชั่วและพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวม ส่วนแรกนี้เป็นพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ และพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็ง ผลที่ออกมาเป็นพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าปรารถนา มีสาเหตุอยู่ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ อันประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้านคือ (1) เหตุผลเชิงจริยธรรม (2) การมุ่งอนาคตและการควบคุมตนเอง (3) ความเชื่ออำนาจในตน (4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และ (5) ทศนคติ คุณธรรม และค่านิยม (ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น ๆ หรือสถานการณ์นั้น)

ภาพที่ 2.2 ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม แสดงจิตลักษณะพื้นฐานและองค์ประกอบทางจิตใจของพฤติกรรมทางจริยธรรม

ถ้าต้องการที่จะเข้าใจ อธิบาย ทำนาย และพัฒนาพฤติกรรมชนิดใด จะต้องใช้จิตลักษณะบางด้าน หรือทั้ง 5 ด้านนี้ประกอบกันจึงจะได้ผลดีที่สุด ส่วนที่สามของต้นไม้จริยธรรมคือ รากของต้นไม้ ซึ่งเป็นจิตลักษณะกลุ่มที่สองมี 3 ด้าน คือ (1) สถิติปัญญา (2) ประสบการณ์ทางสังคม และ (3) สุขภาพจิต (ดูภาพที่ 2.2) จิตลักษณะทั้งสามนี้อาจใช้เป็นสาเหตุของการพัฒนาจิตลักษณะ 5 ประการ ที่ลำต้นของต้นไม้ก็ได้ กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีลักษณะพื้นฐานจิตใจ 3 ด้าน ในปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุจึงจะเป็นผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาจิตลักษณะทั้ง 5 ประการที่ลำต้นของต้นไม้ โดยที่จิตลักษณะทั้ง 5 นี้จะพัฒนาไปเอง โดยอัตโนมัติ ถ้าบุคคลมีความพร้อมทางจิตใจ 3 ด้านดังกล่าวและอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้านทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนั้นบุคคลยังมีความพร้อมที่จะรับการพัฒนาจิตลักษณะบางประการใน 5 ด้านนี้ โดยวิธีการอื่น ๆ ด้วย ฉะนั้นจิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการ จึงเป็นสาเหตุของพฤติกรรมของคณดีและของคนเก่งนั่นเอง นอกจากนี้จิตลักษณะพื้นฐาน 3 ประการที่รากนี้อาจเป็นสาเหตุร่วมกับจิตลักษณะ 5 ประการที่ลำต้น เพื่อใช้อธิบายทำนาย และพัฒนาพฤติกรรม ดังกล่าวมาแล้วด้วย (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2526) แต่ต่อมาได้นำผลวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์พฤติกรรมทางด้านการงาน อาชีพ และพฤติกรรมการรักษาสุขภาพอนามัยมาประกอบด้วยจึงได้เพิ่ม

พฤติกรรมของคนเก่งเข้าเป็นดอกผลรวมกับพฤติกรรมของคนดี และได้เพิ่มแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งเป็นจิตลักษณะที่สำคัญของคนที่มีพฤติกรรมหลายชนิดดังกล่าวข้างบนนี้ เข้าที่ลำดับของค่านิยมจริยธรรมรวมเป็น 5 ด้าน (ดวงเดือน พันธุมนาวิณ 2528) จึงทำให้ทฤษฎีค่านิยมจริยธรรมของคนไทยนี้มีลักษณะที่กว้างขวาง ครอบคลุมพฤติกรรมที่น่าปรารถนาของคนไทยทางด้านที่สำคัญได้ครบถ้วน โดยสรุปทฤษฎีค่านิยมจริยธรรมสำหรับคนไทยนี้แสดงความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุ และผลระหว่างจิตลักษณะ 8 ด้าน กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ทฤษฎีนี้จึงมีสังกะย (หรือมโนทัศน์) 9 ด้านด้วยกัน (ดวงเดือน พันธุมนาวิณ 2538:2-4)

เมื่อศึกษาจากกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมามีเหตุผลที่อธิบายได้ว่าจิตลักษณะเป็นตัวทำนายพฤติกรรม โดยเฉพาะในทางจริยธรรมนั้นมิใช่จิตลักษณะใดจิตลักษณะหนึ่งเท่านั้นจะต้องมีหลายจิตลักษณะร่วมกัน สำหรับการศึกษางานวิจัยในสังคมไทย จิตลักษณะที่ปรากฏในทฤษฎีค่านิยมจริยธรรมน่าจะมีความเหมาะสมที่สุด อย่างไรก็ตาม การวิจัยนี้ได้เลือกเฉพาะบางจิตลักษณะที่น่าเชื่อว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับความตั้งใจที่จะกระทำดี และยังสามารถเลือกตัวแปรจิตลักษณะอื่น ๆ ที่น่าจะเกี่ยวข้องเข้ามาศึกษาด้วย ตัวแปรจิตลักษณะที่เลือกมาศึกษาได้แก่ เหตุผลเชิงจริยธรรม การมุ่งอนาคตควบคุมตน และความเชื่ออำนาจในตน เมื่อได้ประมวลเอกสารแล้วสามารถนำเสนอสาระสำคัญเกี่ยวกับจิตลักษณะดังกล่าวได้ดังต่อไปนี้

2.2.1 เหตุผลเชิงจริยธรรมกับความตั้งใจที่จะกระทำดี

1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) เป็นกระบวนการหรือลักษณะของการคิดในระดับ ต่าง ๆ ที่บุคคลใช้เป็นหลักในการตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม โคลเบอร์ก์ เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งทฤษฎีพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยได้ใช้กรอบทฤษฎีพัฒนาการด้านความรู้คิดหรือด้านพุทธิปัญญา (Theory of Cognitive Development) ของ เพียเจต์เป็นแนวในการศึกษาค้นคว้า โคลเบอร์ก์และคณะได้ทำการวิจัยหลายลักษณะในหลายวัฒนธรรม จนสามารถสรุปว่า 1) พัฒนาการทางจริยธรรมมีพื้นฐานมาจากการพัฒนาความรู้คิดซึ่งสามารถพิจารณาได้จากการใช้เหตุผล 2) เหตุผลเชิงจริยธรรมแบ่งเป็นระดับต่าง ๆ และมีขั้นตอนของพัฒนาการที่เป็นสากล และ 3) โครงสร้างของจริยธรรม แตกต่างจากเนื้อหาของจริยธรรม พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลจากอิทธิพลทางด้านโครงสร้างทางความคิด ดังนั้นเหตุผลเชิงจริยธรรมจึงไม่ใช่คำพูด แต่เป็นระดับความคิดที่บุคคลใช้เป็นเหตุผลในการตัดสินใจ (Arbuthnot and Faust ,1981:23-28) ส่วนพัฒนาการของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก์ แบ่งเป็น 6 ขั้น (Kohlberg ,1969 อ้างถึงใน ดวงเดือน พันธุมนาวิณ 2543 :64) ขั้นต่ำสุดคือ การมีเจตนาที่จะหลบหนีการโดนลงโทษทางกาย ขั้นที่สองคือ เจตนาที่จะได้รับรางวัลเป็นวัตถุสิ่งของ เงินทอง ขั้นที่สามคือ เจตนาที่จะทำตามผู้อื่นเห็นชอบเพื่อให้เขารักและยอมรับตน

ขั้นที่สี่ คือ เจตนาที่จะทำตามปทัสถานของสังคมเคารพกฎหมายและหลักศาสนา ขั้นที่ห้า คือ การเคารพตนเองสามารถควบคุมตนเองได้รู้จักละอายใจตนเองเมื่อทำผิดหรือทางพุทธศาสนา คือ มีหิริและขันที่หก ขั้นสูงสุดคือ เจตนาที่จะยึดอุดมคติที่เป็นหลักสากล เช่น ความยุติธรรมเสมอภาค การเห็นแก่ส่วนรวม การมีมนุษยสัมพันธ์ หรือการเกลียดกลัวความชั่วในแนวโอตปปะตามหลักของพุทธศาสนา บุคคลตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่พัฒนาการของความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของมนุษย์แต่ละคน แต่ละประเภทอาจไปหยุดอยู่ในขั้นที่แตกต่างกันได้

2) การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมกับความตั้งใจที่จะกระทำดี ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับพฤติกรรมของบุคคลนั้น นักวิจัยได้ศึกษาเพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่าง เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมจริยธรรม ทั้งนี้เพราะสังคมส่วนใหญ่จะให้ความสนใจในด้านพฤติกรรมของมนุษย์ นักวิจัยจึงพยายามตอบปัญหาในส่วนนี้ให้เด่นชัดขึ้น ดังนั้น จึงพบงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับพฤติกรรมจริยธรรมจำนวนมาก ดังนี้ วิเชียร รักการ (2522) ได้ศึกษาพฤติกรรมอาสาพัฒนาชนบท พบว่าผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง จะมีพฤติกรรมอาสาพัฒนาชนบทมากกว่าผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำ ต่อมา สุรพงษ์ ชูเดช (2533) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยกับจิตลักษณะที่สำคัญของนิสิต โดยได้ศึกษาจากนิสิตที่เรียนอยู่ชั้นปีที่ 3 และปีที่ 4 จากสองมหาวิทยาลัยในกรุงเทพ จำนวน 273 คน พบว่า ในกลุ่มนิสิตหญิงที่มีฐานะค่อนข้างสูง ถ้ามีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงจะเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับเพื่อนในมหาวิทยาลัยมาก รวมทั้งกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์และกิจกรรมกีฬาและสันทนาการมากกว่าผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมใด ๆ อย่างชัดเจน

วรรณิ วรรณชาติ (2541) ได้ทำการศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการคบเพื่อนแบบเสี่ยงเอดส์ของนักศึกษาชายในมหาวิทยาลัย พบว่า เหตุผลเชิงจริยธรรมร่วมกับจิตลักษณะอื่น ๆ อีก 3 ตัว สามารถร่วมกันทำนาย 1) ความแปรปรวนของการรับอิทธิพลจากเพื่อนของนักศึกษาแบบถดถอยพหุคูณได้ 43.5% โดยเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นตัวทำนายลำดับ ที่ 3 2) ทำนายความแปรปรวนของพฤติกรรมการคบเพื่อนแบบเสี่ยงเอดส์นักศึกษาได้ 30.3% โดยเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นตัวทำนายลำดับที่ 2 โดยที่ผลการวิเคราะห์มีค่าเบต้าเป็นลบนั้น แสดงให้เห็นว่า นักศึกษาที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงมีพฤติกรรมรับอิทธิพลจากเพื่อนน้อย

ฮาร์ตซอร์นและเมย์ (Arbuthnot & David 1981 : Citing Hartshome & May อ้างถึงใน สุดใจ บุญอารีย์ 2546 : 75-76) ผู้วิจัยเรื่องความซื่อสัตย์และจริยธรรม พบว่า พฤติกรรมไม่ซื่อสัตย์ในสถานการณ์หนึ่งไม่สัมพันธ์กับพฤติกรรมเดียวกันนี้ในอีกสถานการณ์หนึ่ง ผู้มีพัฒนาการด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างกันก็จะประเมินสถานการณ์แตกต่างกันไป และสจิวต์ (Stewart 1999) ได้ศึกษาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของครูใหญ่ โดยใช้ทฤษฎี

พัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของ โคลเบอร์ก์ พบว่าครูใหญ่ที่มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
 ต่ำจะมีความเหมาะสม กับ โรงเรียนที่มีนักเรียนหลากหลายและเมื่อโรงเรียนขาดแคลนครูใหญ่
 เท่านั้น

ในด้านการวิจัยเชิงทดลอง โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ (2545)
 ที่ศึกษาเกี่ยวกับผลของการฝึกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ที่มีต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมเชิงจริยธรรม
 ของครู พบว่า ตัวทำนากลุ่มจิตลักษณะเดิม 7 ประการ (การมุ่งอนาคตควบคุมตน ความเชื่อ
 อำนาจในตน สุขภาพจิต แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ค่านิยมในอาชีพ ความใกล้ชิดศาสนา และเจตคติ
 ต่ออาชีพครู) และจิตลักษณะใหม่ 2 ประการ (เหตุผลเชิงจริยธรรมหลังฝึก และเจตคติต่อ
 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมหลังฝึก) ร่วมกัน 9 ประการ สามารถทำนายพฤติกรรมจริยธรรมทั่วไปและ
 พฤติกรรมการทำงานอย่างมีจริยธรรมของครูอาจารย์ได้มากกว่าจิตลักษณะชุดใดชุดหนึ่งตามลำพัง

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าเหตุผลเชิง
 จริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมจริยธรรม โดยผู้มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงมีแนวโน้มมี
 พฤติกรรมจริยธรรมมากกว่าผู้ที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำ เหตุผลเชิงจริยธรรมจึงน่าจะเป็น
 จิตลักษณะหนึ่งที่มีผลต่อการมุ่งกระทำดีของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและ
 เยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี

3) การวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม วันชัย ธรรมสังการ (2542) ได้ประมวล
 ข้อเขียนหรือผลการวิจัยด้านเหตุผลเชิงจริยธรรมโดยการศึกษาจากฐานข้อมูล DAO, PSYELIT &
 ERIC ระหว่างปี 2540 – 2541 พบว่ามีเครื่องมือที่ใช้วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมอยู่ 10 ประเภท
 เครื่องมือที่นำมาใช้วัดมากที่สุดคือ แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมแบบ DIT ซึ่งวัดโดยการเสนอกรณี
 ชัดแย้งและเตรียมคำตอบให้ผู้ถูกวัดอ่าน แล้วให้ผู้ถูกวัดประเมินคำตอบนั้นเรียงเป็น 4 ลำดับ แล้วนำ
 คำตอบมาวิเคราะห์ระดับพัฒนาการ เครื่องมือชนิดนี้แม้จะมีความเชื่อมั่นสูง เมื่อผู้สร้างเครื่องมือ
 คือ Rest เป็นผู้ดำเนินการ แต่เมื่อผู้อื่นนำมาใช้พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นต่ำ (ศิริพร เข้มนิล 2530)
 อีกประการหนึ่งเครื่องมือนี้มีข้อจำกัดคือ ผู้ตอบต้องใช้เวลาอ่านมาก เครื่องมือที่นิยมใช้กันใน
 ประเทศไทยในการศึกษาเกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรม ได้แก่ แบบวัดแบบเลือกตอบ ซึ่งเป็นการ
 นำเสนอกรณีชัดแย้งให้ผู้ถูกวัดอ่าน แล้วมีคำตอบให้เลือก โดยแต่ละคำตอบเป็นตัวแทนขั้นต่างๆ
 ของพัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 6 ขั้น โดย ดวงเดือน พันธุมนาวัน และเพ็ญแข
 ประจันปัจฉิก (2520) เป็นผู้ริเริ่มพัฒนาขึ้นใช้ เครื่องมือนี้มีความคล้ายคลึงกับแบบวัดเหตุผล
 เชิงจริยธรรมแบบ DIT คือ เมื่อแรกใช้จะมีค่าความเชื่อมั่นสูง แต่เมื่อนำมาใช้ในระยะต่อมาบางครั้ง
 มีค่าความเชื่อมั่นต่ำ (ศิริพร เข้มนิล 2530) นอกจากนั้นการมีคำตอบเตรียมไว้ตามขั้นต่างๆ อาจ

ทำให้ผู้ตอบตอบสูงกว่าพัฒนาการของตน 1 ชั้น ซึ่งทำให้การวัดไม่ตรง (Arbuthnot & Faust 1981:110 อ้างถึงใน สุคติใจ บุญอารีย์ 2546 :17)

จากข้อจำกัดดังกล่าว โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ (2541) จึงได้พัฒนารูปแบบการวัดให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยได้พิจารณานำแบบมาตราประเมินค่าของลิเคิร์ต (Likert,1967) ซึ่งใช้วัดทัศนคติและจิตลักษณะอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพพมาดำเนินการสร้างแบบวัด รูปแบบของแบบวัดเป็นการเสนอกรณีขัดแย้งทางจริยธรรม ซึ่งจะลงท้ายด้วยการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมทั้งให้เหตุผลในขั้นที่ 5 และ 6 รวม 12 เรื่อง ๆ ละ 2 ข้อ รวม 24 ข้อ แบบวัดดังกล่าวมีกระบวนการสร้างและตรวจสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยมีค่าความเชื่อมั่น .84 และเมื่อ ชวนชัย เชื้อสาธุชน (2546) นำไปใช้กับนักศึกษา ก็มีค่าความเชื่อมั่น .77 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ(ค่า r) อยู่ระหว่าง .25 - .41

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมใช้เครื่องมือวัดได้หลายแบบ เช่น แบบให้ตอบโดยอิสระ แบบมีคำตอบให้เลือก แบบ DIT และ แบบมาตราประเมินรวมค่า ซึ่งพบว่าใช้ได้ผลดีในทุกแบบ ในการวิจัยครั้งนี้ได้นำแบบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของชวนชัย เชื้อสาธุชน (2546) ที่ลดทอนจากโกศล มีคุณและณรงค์ เทียมเมฆ (2541) ซึ่งมีสถานการณ์ขัดแย้งทางจริยธรรม 7 เรื่อง แต่ละเรื่องมี 2 เหตุผลให้ประเมิน นำมาใช้กับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี

2.2.2 การมุ่งอนาคตควบคุมตนกับความตั้งใจที่จะกระทำดี

1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมุ่งอนาคตควบคุมตน ดวงเดือน พันธุมนาวิ (2530 : 26) ได้ให้ความหมายของลักษณะมุ่งอนาคต (Future Orientation) ไว้ว่าหมายถึง “ความสามารถในการควบคุมตนเองของบุคคล ซึ่งแสดงออกเป็นพฤติกรรมของการอดได้ รอได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น การรอรับรางวัลใหญ่กว่าในอนาคตแทนรางวัลเล็กน้อยซึ่งจะรับในทันที หรือการงดบ้ำบักความต้องการในปัจจุบันของตนเพราะเล็งเห็นผลร้ายที่จะเกิดตามมา หรือเพียรพยายามในปัจจุบันเพื่อจุดมุ่งหมายที่ยิ่งใหญ่ในอนาคต ลักษณะมุ่งอนาคตนี้ตรงข้ามกับลักษณะมุ่งปัจจุบัน และอาจถือว่าเป็นลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลได้”

ดวงเดือน พันธุมนาวิ งามตา วนิทานนท์และคณะ (2536:38) กล่าวว่า การมุ่งอนาคต หมายถึง “ความสามารถในการคาดการณ์ไกล เล็งเห็นสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับตนในอนาคตและเล็งเห็นความสำคัญของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น”

ดวงเดือน พันธุมนาวิ (2537:86) อธิบายว่า การควบคุมตนเอง หมายถึง “การจัดระเบียบพฤติกรรมของตนเองเพื่อให้เกิดผลตามที่ตนต้องการในเวลาที่ต้องการในอนาคต ลักษณะการมุ่งอนาคตและการควบคุมตนนี้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นปรากฏการณ์เดียวกัน

กล่าวคือ บุคคลจะต้องมีความต้องการได้รับผลในอนาคตที่ดีกว่า หรือมากกว่าผลที่ได้รับในปัจจุบัน นั่นคือ ความสามารถในการคาดการณ์ไกล และสามารถรอคอยได้ โดยระยะเวลาในการรอคอยนั้น ไม่ได้ทำให้ความรู้สึกว่าผลที่ได้รับด้อยคุณค่าลงไป” ดวงเดือน พันธมนาวิน (2538 : 21) อธิบายว่า ผู้ที่มีลักษณะการมุ่งอนาคตสูงและควบคุมตนเองได้ จะต้องมีคุณลักษณะ 4 ประการ คือ 1) สามารถคาดการณ์ไกล เห็นความสำคัญของอนาคต และตัดสินใจเลือกกระทำอย่างเหมาะสม 2) หาแนวทางแก้ปัญหาและวางแผนดำเนินงานเพื่อเป้าหมายในอนาคต 3) รู้จักการปฏิบัติให้เกิดการ อดได้รอได้อย่างเหมาะสม 4) สามารถให้รางวัลและลงโทษตนเองได้อย่างเหมาะสม

2) การศึกษาการมุ่งอนาคตควบคุมตนกับความตั้งใจที่จะกระทำดี การมุ่งอนาคตควบคุมตนเองนี้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของบุคคลหลายชนิดทั้งที่เป็นพฤติกรรมส่วนตัว เช่น การรักษาสุขภาพอนามัย การอดออม และพฤติกรรมการทำงาน ซึ่งในพฤติกรรมการทำงานอาจแสดงออกในลักษณะ การวางแผนในระยะยาว การเอาใจใส่งานที่ทำอย่างสม่ำเสมอ หรืออาจแสดงออกในลักษณะของพฤติกรรมทางจริยธรรม เช่น ซื่อสัตย์ช่วยเหลือผู้อื่น

มีการวิจัยเชิงทดลองหลายเรื่องที่แสดงให้เห็นบทบาทสำคัญของการมุ่งอนาคตและการควบคุมตนเองต่อพฤติกรรมหรือเจตคติต่อพฤติกรรม ซึ่งได้แก่ งานวิจัยของ รัตนา ประเสริฐสม (2526) ที่ทำการวิจัยเชิงทดลอง เพื่อค้นหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพสูงในการพัฒนาพฤติกรรมอนามัยของนักเรียน ด้วยการเสริมสร้างการรับรู้ผลของความพยายามและการอดได้รอได้ งานวิจัยนี้พบว่านักเรียนที่ได้รับการฝึกการอดได้รอได้ มีการรายงานการกระทำพฤติกรรมอนามัยสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกการอดได้รอได้ ผู้ที่มุ่งอนาคตและควบคุมตนสูงจึงมีพฤติกรรมที่เหมาะสมมากด้วย เช่น การคบเพื่อนอย่างเหมาะสม พฤติกรรมก้าวร้าวน้อยมีผลการเรียนดี มีพฤติกรรมอนามัยที่ดี ผลการวิจัยประเมินผลการพัฒนาจิตใจของ บุญรับ ศักดิ์มณี (2532) ได้พบว่าจิตลักษณะมุ่งอนาคตและควบคุมตน มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานอย่างขยันขันแข็งของข้าราชการอย่างชัดเจน งานวิจัยต่อมา แสงวง ทวีคุณ (2538) ซึ่งทำวิจัยเชิงทดลองเพื่อเสริมสร้างจิตลักษณะในการป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทในนักเรียนอาชีวะได้พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกมุ่งอนาคตและควบคุมตนมีเจตคติต่อการไม่ทะเลาะวิวาทดีขึ้น และมีเจตคติต่อการเลือกคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมากขึ้นด้วย

ในส่วนของงานวิจัยเชิงสัมพันธ์เปรียบเทียบก็ได้พบความสัมพันธ์ของการมุ่งอนาคตและการควบคุมตนกับจิตลักษณะต่าง ๆ หรือ พฤติกรรมที่น่าสนใจ เช่น การวิจัยของพูนฤดี สุวรรณพันธ์ (2536) ได้ศึกษา ปัจจัยทางครอบครัวและโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางพุทธศาสนาของนักเรียนในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกันพบว่า นักเรียนที่มีลักษณะ

มุ่งอนาคตสูงจะเป็นผู้มีพฤติกรรมก้าวร้าวน้อยมีการคบเพื่อนอย่างเหมาะสมมากและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงด้วย

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2540) ได้รายงานในการวิจัยมหภาค พบว่านักเรียนผู้ที่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูงมีเจตคติที่ไม่ดีต่อพฤติกรรมก้าวร้าว จะมีพฤติกรรมก้าวร้าว น้อย และพบว่าผู้ที่มีมุ่งปัจจุบันไม่มุ่งอนาคต ขาดการวางแผนชีวิต มองเห็นชีวิตไร้จุดหมายจนอาจเกิดความวิตกกังวล สุขภาพจิตเสื่อม เมื่อขาดที่พึ่งยึดเหนี่ยว ขาดกำลังใจ เมื่อเกิดปัญหาหรือความเครียดก็อาจจะรับมือ หรือจัดการกับปัญหานั้นไม่ได้ หรือได้อย่างไม่เหมาะสม นำไปสู่ปัญหาทางพฤติกรรมได้ ขณะที่ สุกกร บัวสาย (2541) รายงานว่า กลุ่มเยาวชนที่ไม่สูบบุหรี่มีการมุ่งอนาคตและควบคุมตนในระดับสูง มากกว่ากลุ่มที่สูบบุหรี่เป็นประจำ ต่อมาประชิด สุขอนันต์ (2545 :171 – 176) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและสถานการณ์ที่มีความสัมพันธ์กับความสุขและการคิดฆ่าตัวตายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา พบว่า นักเรียนที่มีลักษณะมุ่งอนาคตควบคุมตนสูง มีการพยายามฆ่าตัวตายน้อยกว่านักเรียนที่มีลักษณะการมุ่งอนาคตควบคุมตนต่ำ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมุ่งอนาคตและการควบคุมตนเป็นจิตลักษณะที่สำคัญ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมและจิตใจ บุคคลที่มุ่งอนาคตควบคุมตนสูงจะมีพฤติกรรมการดำเนินชีวิตที่ดีและเหมาะสมมากกว่าบุคคลที่มุ่งอนาคตควบคุมตนต่ำ

การวิจัยในครั้งนี้จึงมีความเชื่อว่า จิตลักษณะการมุ่งอนาคตควบคุมตน เป็นปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง ที่มีผลต่อความตั้งใจที่จะกระทำดีของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ และคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี

3) การวัดการมุ่งอนาคตควบคุมตน บุญรับ ศักดิ์มณี (2532) ได้สร้างแบบวัดการมุ่งอนาคตควบคุมตน ซึ่งมีจำนวน 20 ข้อ มีมาตรประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” โดยได้ทำการศึกษาการเสริมสร้างจิตลักษณะเพื่อการพัฒนาพฤติกรรมการทำงานราชการ

ดวงเดือน พันธุมนาวินและคณะ (2536) ได้สร้างแบบวัดการมุ่งอนาคตควบคุมตน ที่มีลักษณะรายงานถึงนิสัยและการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวัน ในทำนองเป็นผู้ที่สามารถคาดการณ์ไกล และรู้จักอดได้รอได้ เพื่อผลประโยชน์ที่มากกว่าหรือสำคัญกว่าที่จะมีมาในอนาคต วัดด้วยมาตรประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” ซึ่งมีจำนวน 20 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .84

ในการวัดการมุ่งอนาคตควบคุมตนในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบวัดของดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ (2536) และนำมาปรับลดจำนวนข้อเหลือ 10 ข้อ มีค่าอำนาจ

จำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง .22 - .54 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ .74 มาใช้กับเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี

2.2.3 ความเชื่ออำนาจในตนกับความตั้งใจที่จะกระทำดี

1) แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเชื่ออำนาจในตน ความเชื่ออำนาจในตน วรรณะ บรรจง (2537:30 อ้างจาก Rotter,1966) กล่าวถึงความเชื่ออำนาจในตนว่า หมายถึง “ความเชื่อของบุคคลว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนนั้นเกิดจากการกระทำของตน เชื่อว่าตนสามารถทำนายผลที่เกิดขึ้นกับตนได้ และสามารถควบคุมผลนั้น ๆ ไว้ได้ด้วย เป็นการคาดหวังทั่วไปของบุคคลว่าสิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้รับนั้นเกิดจากการกระทำของตนไม่ว่าจะเป็นด้านดีหรือด้านเลวก็ตาม ซึ่งตรงกันข้ามกับความเชื่ออำนาจนอกตนที่เป็นการคาดหวังของบุคคลว่าสิ่งต่าง ๆ ที่ตนได้รับนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับกระทำของตน แต่ขึ้นอยู่กับสาเหตุภายนอก เช่น โชคชะตา ไสยศาสตร์ คนอื่น ฯลฯ”

ดวงเดือน พันธุมนาวินและคณะ (2540:85) กล่าวว่า “ความเชื่ออำนาจในตน หมายถึง ความเชื่อและการคาดหวังของบุคคลว่าผลดีผลเสียที่เกิดขึ้นกับตนนั้นมีตนเองเป็นสาเหตุมากกว่าที่จะเป็นเพราะคนอื่น โชคเคราะห์ ความบังเอิญ หรือพระเจ้าบันดาลให้เป็นไป คนที่ เชื่ออำนาจในตนมากจึงเป็นผู้ที่มีความหวังในชีวิต และมีความกระตือรือร้นที่จะทำสิ่งต่างๆ เพื่อให้เกิดผลดีและป้องกันผลเสียที่ตนต้องการ ลักษณะความเชื่ออำนาจในตนนี้ในทางกลับกันเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของความแปลกแยก (Alienation หรือ Anomia) ซึ่งหมายถึงการรวมตนเองเข้ากับสังคมได้ในปริมาณน้อยโดยบุคคลจะมีอาการหลายประการที่แสดงถึงความแปลกแยกคือ ไร้ความหมาย ไร้คุณค่า โดดเดี่ยว ไร้อำนาจ และไร้ความรู้สึก”

2) การศึกษาความเชื่ออำนาจในตนกับความตั้งใจที่จะกระทำดี งานวิจัยเกี่ยวกับการเชื่ออำนาจภายใน - ภายนอกตนได้มุ่งหาคำตอบเกี่ยวกับสถานการณ์ในการทำงานมีข้อสรุปจากผลการศึกษาหลายเรื่องพบว่า ผู้เชื่ออำนาจภายนอกตนสูงมีความพึงพอใจในงานของตนต่ำกว่าเป็นผู้ที่บุคคลในหน่วยงานชอบน้อยกว่า และมีส่วนร่วมทำงานของหน่วยงานน้อยกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ที่มีลักษณะเชื่ออำนาจภายในตนสูง (Duffy, Shiflett & Downey, 1977 อ้างถึงใน โกศล มีคุณ และณรงค์ เทียมเมฆ 2545:42)

ไวเนอร์ และคูคลา (Weiner & Kukla, 1970 อ้างถึงในวันวิสา หาญนอก 2544 :33) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ของความต้องการผลสำเร็จในการแสดงพฤติกรรมและการยอมรับผลจากการแสดงพฤติกรรมของตนเองผลการศึกษาปรากฏว่า บุคคลที่มีความต้องการผลสำเร็จสูง เมื่อให้ประมาณ โอกาสของการประสบผลสำเร็จจากระดับ สูง ปานกลาง ต่ำ มีแนวโน้มที่จะเลือกระดับปานกลางมากที่สุด และถ้าผลที่ออกมาผิดจากที่ตนเองคาดการณ์ไว้จะ

ยอมรับผลได้มากกว่า ซึ่งก็เช่นเดียวกัน ในกลุ่มบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนจะยอมรับความล้มเหลวได้มากกว่า บุคคลที่เชื่ออำนาจนอกตน บุคคลที่เชื่ออำนาจนอกตนไม่มีความภาคภูมิใจกับความสำเร็จของตนเอง เพราะเชื่อว่า ความล้มเหลวของตนเองเกิดจากอำนาจภายนอก ไม่ได้เกิดจากการกระทำของตน และยังปรากฏว่า บุคคลที่ต้องการผลสำเร็จสูงและบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจภายในตนจะมีความพยายามมากกว่าบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจนอกตน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ คาราเวนนิค (Karavénick ,1972 อ้างถึงใน วันวิสา หาญนอก 2544 :33) ที่ปรากฏว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวมีความสำคัญกับบุคคลที่มีความเชื่ออำนาจในตนมากกว่าบุคคลที่เชื่ออำนาจนอกตน และยังพบว่า กระบวนการทางความคิดรวมถึงแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ซึ่งอาจจะมีหรือไม่มีขึ้นอยู่กับธรรมชาติของบุคคล และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อาจจะมีเฉพาะเมื่อประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว ซึ่งอาจเกิดขึ้นกับกลุ่มพฤติกรรมหรือเพียงหนึ่งพฤติกรรม และความเชื่ออำนาจในตนของบุคคลจะเป็นแนวทางในการทำให้เกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ขึ้น

สตรีคแลนด์ (Strickland, 1997) ได้สรุปผลการวิจัยต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นว่าความเชื่ออำนาจในตนเป็นจิตลักษณะที่ส่งเสริมให้บุคคลกระทำพฤติกรรมที่ปรารถนา เช่น พวกที่เชื่ออำนาจในตนจะสู้บรูหรือน้อยกว่า พวกที่เชื่อมั่นตนเองจะทนต่อการทำงานหนักและยากได้มากกว่า อดทนรอได้ดีกว่า เข้ากับบุคคลอื่นได้ดีกว่า รู้จักแสวงหาความรู้เพื่อปฏิบัติตนให้ดีขึ้นจากการป่วยได้ดีกว่าพวกเชื่ออำนาจนอกตน ความเชื่ออำนาจในตนนั้นเชื่อว่าการกระทำของตนจะก่อให้เกิดผลตามต้องการ อำนาจในตน จึงส่งผลต่อพฤติกรรมที่พึงปรารถนาออกนอกนี้ยังมีงานวิจัยที่พบว่าความเชื่ออำนาจในตนมีความสัมพันธ์กับจิตลักษณะอื่น อีกด้วย ได้แก่ งานวิจัย ของจินตนา บิลมาศ และคนอื่น ๆ (2529) ได้ทำการศึกษาข้าราชการพบว่าข้าราชการใหม่นั้นมีทั้งที่เชื่ออำนาจในตนสูงและต่ำ และได้พบว่าข้าราชการที่มีสุขภาพจิตดีมีความเชื่ออำนาจในตนสูงกว่าข้าราชการที่มีสุขภาพจิตไม่ดี

อุบล เลี้ยววาริณ (2534) ศึกษาพฤติกรรมด้านสุขภาพกับผู้ปฏิบัติงานทั้งในหน่วยงานของรัฐและเอกชน พบว่า การเชื่ออำนาจในตนด้านสุขภาพเป็นจิตลักษณะที่สำคัญ 1 ใน 3 ที่เป็นตัวทำนาย พฤติกรรมสุขภาพได้ดี และการวิจัยนี้ยังได้พบว่าผู้มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา มีความเชื่ออำนาจในตนสูงกว่าผู้มีการศึกษาระดับประถมศึกษาอีกด้วย วรณะ บรรจง (2537) ศึกษาลักษณะทางศาสนาและพฤติกรรมของเยาวชนไทยจากชุมชนแผ่นดินทองทางภาคใต้ พบว่า ความเชื่ออำนาจในตนมีความสัมพันธ์กับเจตคติที่ดีต่อการไม่ทะเลาะวิวาท

ฐานันตร์ เปียศิริ (2545) ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการประหยัดพลังงานไฟฟ้าของนักเรียน พบว่า นักเรียนที่มีความเชื่ออำนาจในตนสูงเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมประหยัดไฟฟ้าทั้งส่วนตัวและส่วนรวมมากกว่า นักเรียนที่มีความเชื่ออำนาจ

ในคนต่ำ และคุณเดือน พันธุนาวิน (2547 : 23) ได้ประมวลผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่มีความเชื่ออำนาจในตนมาก เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่น่าปรารถนามาก ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ จึงสรุปได้ว่า บุคคลที่มีความเชื่ออำนาจในตนเป็นบุคคลที่ต้องการความสำเร็จสูงและยอมรับผลจากพฤติกรรมของตนเองได้ดี จะเห็นได้ว่าการเชื่ออำนาจในตนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในหลาย ๆ พฤติกรรมการวิจัยครั้งนี้จึงมีความเชื่อว่าการเชื่ออำนาจในตนจะเป็นจิตลักษณะหนึ่งที่เป็นตัวผลักดันให้เกิดความตั้งใจที่จะกระทำดีของเด็กและเยาวชนในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี

3) การวัดความเชื่ออำนาจในตน ได้มีนักการศึกษาหลายคนที่สร้างแบบวัดความเชื่ออำนาจในตน ซึ่งได้แก่ ศักดิ์ชัย นิรัญทวี (2532) ได้ศึกษาความแปลกแยกกับพฤติกรรมการทำงานของครูในสังกัดกรุงเทพมหานคร แบบวัดที่ใช้เป็นการถามถึงความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับผลตอบแทนที่ตนปรารถนา ในการทำงานว่า ผลเหล่านั้นเกิดจากความรู้อำนาจของตนเองหรือเกิดจากปัจจัยอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากความสามารถของตนเองมากนักน้อยเพียงใด แบบวัดประกอบด้วยประโยคบอกเล่าจำนวน 15 ข้อ แต่ละข้อมีมาตรประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” แบบวัดมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง 7.31 – 4.17 และมีค่าความสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .90

ดวงเดือน พันธุนาวิน งามตา วณิชทานนท์ และคณะ (2536) ได้ศึกษาลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของวัยรุ่นที่อยู่ในสถานะเสี่ยงในครอบครัวและทางป้องกัน และสร้างแบบวัดความเชื่ออำนาจในตน แบบวัดนี้มีลักษณะเป็นมาตรประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” จำนวน 20 ข้อ และลินดา สุวรรณดี (2543:50) ได้ปรับปรุงแบบวัดของดวงเดือน พันธุนาวิน งามตา วณิชทานนท์ และคณะ (2536) เพื่อวัดลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นที่อยู่ในสถานะเสี่ยงในครอบครัวและทางป้องกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตรประเมินรวมค่าจำนวน 10 ข้อ มีทั้งข้อความที่เป็นทางบวกและข้อความที่เป็นทางลบ แต่ละข้อมีมาตรประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” แบบวัดนี้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .72

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แบบวัดที่มีผู้สร้างไว้แล้ว โดยใช้แบบวัดของดวงเดือน พันธุนาวิน งามตา วณิชทานนท์ และคณะ (2536) แบบวัดดังกล่าวมีลักษณะเกี่ยวกับความเชื่อความคาดหวังของบุคคลว่าผลดี ผลเสียที่เกิดขึ้นกับตนนั้นมีสาเหตุมากกว่าที่จะเป็นเพราะคนอื่น โชคเคราะห์ ความบังเอิญหรือพระเจ้าบันดาลให้เป็น วัดด้วยมาตรประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” จำนวน 20 ข้อ ผู้วิจัยนำมาปรับลดให้เหลือ 10 ข้อ ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง .20 - .51 ได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาเท่ากับ .71

2.3 ปัจจัยจิตลักษณะตามสถานการณ์

2.3.1 เจตคติที่ดีต่อการกระทำดีกับความตั้งใจที่จะกระทำดี

1) แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติต่อพฤติกรรมกระทำดี มีผู้ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับเจตคติ ได้ให้ความหมายของ เจตคติอยู่หลายท่านที่อยู่ในขอบเขตที่ใกล้เคียงกันซึ่งพอที่จะสรุปได้ว่าเจตคติ หมายถึง ความคิดเห็น ความรู้สึก และความพร้อมที่จะแสดงออกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งในทางที่ชอบหรือไม่ชอบ สำหรับความหมายของเจตคติที่นักจิตวิทยา สังคมและนักวิชาการ ได้ให้ความหมายไว้ สามารถจำแนกองค์ประกอบของเจตคติได้เป็น 3 องค์ประกอบ (ดวงเดือน พันธุนาวิน 2524 : 31)

องค์ประกอบทางความรู้เชิงประมาณค่า เป็นองค์ประกอบแรกที่เกิดขึ้นในบุคคล ได้แก่ ความเชื่อ ความรู้ ความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อวัตถุ ในแง่เจตคติซึ่งจะต้องมีทิศทาง ประกอบด้วยด้านดีหรือเลว ประโยชน์หรือโทษที่มาจากการประเมินค่าของบุคคลนั้น ดังนั้นเนื้อหาสำคัญที่สุดในองค์ประกอบนี้คือความเชื่อเชิงประมาณค่าว่า สิ่งนั้นดีหรือเลวมีประโยชน์หรือโทษอย่างไร

องค์ประกอบทางความรู้สึกเป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นในบุคคลหลังจากที่มีความรู้เชิงประมาณค่าแล้ว องค์ประกอบนี้เป็นความรู้สึกของบุคคลว่าชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งความรู้สึกนี้มีทิศทางสอดคล้องกับทิศทางของความรู้เชิงประมาณค่าด้วย เช่น ถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งใดดีมีประโยชน์ บุคคลก็จะชอบและพอใจสิ่งนั้น ถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งใดไม่มีประโยชน์ บุคคลก็จะไม่ชอบ และไม่พอใจสิ่งนั้น องค์ประกอบทางความรู้สึกนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของเจตคติ

องค์ประกอบทางการมุ่งกระทำ เป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่บุคคลมีความรู้เชิงประมาณค่า และเกิดความรู้สึกว่าพอใจหรือไม่พอใจ ต่อสิ่งนั้น ๆ แล้วการมุ่งกระทำ เป็นแนวโน้มหรือเจตนาที่จะกระทำต่อที่หมายของเจตคติ

จะเห็นว่าองค์ประกอบของเจตคติทั้ง 3 องค์ประกอบดังกล่าวนี้มีความต่อเนื่องเป็นกระบวนการตามลำดับขั้น จากความรู้เชิงประมาณค่า ความรู้สึก และการมุ่งกระทำ ดังนั้นการที่บุคคลจะมีเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นจะต้องประกอบด้วย องค์ประกอบทั้ง 3 ประการเสมอ

2) การศึกษาเจตคติที่ดีต่อการกระทำดีกับความตั้งใจที่จะกระทำดี ทศนคติ หรือเจตคติ (Attitude) เป็นจิตลักษณะที่มีการศึกษามานาน โดยที่ธรรมชาติและเนื้อหาของทัศนคติมีความซับซ้อน ดังนั้นบางครั้งจึงก่อให้เกิดความสับสนได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่นักวิชาการส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า เจตคติเป็นสภาวะความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสถานการณ์หนึ่ง ๆ (สุดาใจ บุญอารีย์ 2546 : 22)

ดวงเดือน พันธมนาวิน (2538 : 65-66) สรุปองค์ประกอบของเจตคติที่มีผู้เคยศึกษาไว้ว่า สามารถจัดได้เป็น 3 องค์ประกอบคือ 1) ความหมายด้านความรู้ 2) ความหมายเชิงความรู้สึก และ 3) ความหมายเชิงพฤติกรรม โดยให้ด้านความรู้เป็นความรู้ในเชิงประเมินค่าและด้านความรู้สึกเป็นความรู้สึกที่มีทิศทาง เช่น ชอบหรือไม่ชอบ เป็นต้น ส่วนทางด้านพฤติกรรมนั้น เนื่องจากพฤติกรรมวัดปริมาณโดยตรงไม่ได้ จึงมีการศึกษาที่แนวโน้มของพฤติกรรม

จากองค์ประกอบของเจตคติดังกล่าว ในการวิจัยนี้จึงนิยามว่า เจตคติเป็นลักษณะทางจิตใจของบุคคลที่ประกอบด้วยความรู้เชิงประเมินค่า ความรู้สึกและการมุ่งกระทำที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่ติงาม เช่น การเสียดสี การอาสา เป็นต้น เจตคติมีความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์ประกอบที่จะทำนายพฤติกรรมของบุคคล เช่น บุคคลชอบสิ่งใดมักจะมีแนวโน้มที่จะกระทำสิ่งนั้นมากกว่าผู้ที่ไม่ชอบ ดังที่ ทริอันดิส (Triandis , 1972 : 2 อ้างถึงในดวงเดือน พันธมนาวิน 2538) กล่าวว่าเจตคติเป็นความรู้สึกหรืออารมณ์ที่ประเมินจากความรู้ ความเข้าใจ ประสบการณ์ ตลอดจนความคิดเห็นซึ่งทำให้บุคคลพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องในทิศทางที่ประเมินไว้ ในประเทศไทยมีงานวิจัยที่ยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติกับพฤติกรรม เช่น งานวิจัยของ เกษม จันทศร (2541 : 107-116) ที่ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเสพยาบ้าของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลพบว่านักเรียนที่มีเจตคติไม่ดีต่อยาบ้ามากจะมีพฤติกรรมการเสพยาเสพติดเบื้องต้น น้อยกว่าผู้ที่มีเจตคติไม่ดีต่อยาบ้า น้อย ส่วนลินดา สุวรรณดี (2543 : 113-116) ได้ศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวกับพฤติกรรมลดปริมาณขยะของนักเรียนในโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์ ผลพบว่าเจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า เป็นตัวทำนายสำคัญเป็นอันดับ 2 ที่สามารถทำนายพฤติกรรมการใช้สิ่งของอย่างคุ้มค่า

ผ่องพรรณ แว่ววิเศษ (2534) ได้ทำการศึกษาลักษณะทางจิตสังคมเพื่อป้องกันพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของวัยรุ่น ผลการวิจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมทะเลาะวิวาท ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อการทะเลาะวิวาทต่ำ ลักษณะการคบเพื่อนเหมาะสมมาก รับรู้บรรยากาศแบบประชาธิปไตยระหว่างอาจารย์และนักศึกษาสูง และเจตคตินี้เป็นตัวแปรที่สำคัญในการทำนายพฤติกรรมทะเลาะวิวาทของนักศึกษา

แสวง ทวีคุณ (2538) ได้ศึกษาการฝึกเพื่อเสริมสร้างจิตลักษณะในการป้องกัน พฤติกรรมทะเลาะวิวาทในนักเรียนอาชีวศึกษา โดยการฝึกเจตคตินั้นเป็นการเสริมสร้างความแข็งแกร่งและความมั่นคงให้แก่เจตคติที่ดีต่อการไม่ทะเลาะวิวาทที่มีอยู่เดิม ผลการวิจัยพบว่าผู้ที่ได้รับการฝึกเจตคติที่ดีต่อการไม่ทะเลาะวิวาทและฝึกมุ่งอนาคตควบคุมตนเองจะมีทั้งเจตคติที่ดีและการมุ่งอนาคตควบคุมตนเองสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างเคร่งครัด

สุพจี เหล่าพานิช (2541) ได้ทำการศึกษาผลของการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อเจตคติต่อการกระทำผิดของเยาวชนที่กระทำผิดซ้ำ ในสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนหญิงบ้านปรานี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่า เยาวชนที่กระทำผิดซ้ำ ฐานความผิดครอบครองเฮโรอีนเพื่อเสพและขาย และฐานความผิดลักทรัพย์มีเจตคติต่อการกระทำผิดลดลง หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

จากงานวิจัยที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า เจตคติเป็นตัวแปรที่สำคัญในการเกิดพฤติกรรมถ้าเจตคติทางบวกต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหาควรจะได้รับ การเปลี่ยนแปลง แต่ถ้ามีเจตคติทางบวกต่อพฤติกรรมที่พึงประสงค์อยู่แล้ว ควรสร้างความมั่นคงในเจตคติต่อไป งานวิจัยในครั้งนีจึงต้องการศึกษาถึงอิทธิพลของเจตคติที่มีต่อความตั้งใจที่จะกระทำดีของเด็กและเยาวชน ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน จังหวัดอุบลราชธานี

3) การวัดเจตคติต่อการกระทำดี เปรมสุรีย์ เชื่อมทอง (2536) ได้พัฒนาแบบวัดเจตคติที่ดีต่อการทำงานด้านบริหาร จากศักดิ์ชัย นิรัญทิวี (2532) ลักษณะแบบวัดมุ่งถามเกี่ยวกับความรู้คุณ รู้โทษ ความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่อการทำงานในบทบาทของผู้บริหารและแนวโน้มของการมุ่งกระทำและพร้อมที่จะยึดอาชีพ ผู้บริหารโรงเรียน มีจำนวน 20 ข้อ แต่ละข้อมีมาตรประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .81 งานวิจัยต่อมา นภา ปิยะศิรินนท์ (2541) สร้างแบบวัดเจตคติต่อการเลือกตั้ง ซึ่งปรับจากแบบสอบถามการทำประชาพิจารณ์เพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของสภาร่างรัฐธรรมนูญ (2540 – 2541) จำนวน 15 ข้อแต่ละข้อมีมาตรประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง .56 - 9.42 ค่าความเที่ยงโดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .88 อีกงานวิจัยหนึ่ง ชวนชัย เชื้อสาธุชน (2546) สร้างแบบวัดเจตคติต่อการประหยัดทรัพยากร มีลักษณะเป็นแบบมาตรประเมินรวมค่า 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) อยู่ระหว่าง .26 - .65 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .78

กล่าวได้ว่า มีผู้สนใจศึกษาเจตคติต่อพฤติกรรมต่าง ๆ และสร้างแบบวัดดังกล่าว ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดเจตคติที่ดีต่อการกระทำดี ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลและให้คำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ โดยเครื่องมือที่สร้าง เป็นลักษณะประโยคประกอยมาตรประเมินรวมค่า มีจำนวน 15 ข้อ แต่ละข้อมีมาตรวัด 6 ระดับ ตั้งแต่ “จริงที่สุด” ถึง “ไม่จริงเลย” มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (ค่า r) เท่ากับ .38 - .76 ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .86

กรอบแนวคิดและสมมติฐานในการวิจัย

จากที่ศึกษาและรายงานวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องมาทั้งหมด ทำให้สามารถกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ตั้งสมมติฐานของการวิจัยได้ ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 1 และสามารถกำหนดนิยามปฏิบัติการ (ที่จะระบุในบทที่ 3)